

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ЯК ВИД ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ

У статті аналізуються історичні аспекти трудової міграції українців, виявляються її мотиви, напрями і закономірності. Професійна самоактуалізація вимагає активності особи при реалізації своїх потенціалів. Пошук цих можливостей в Україні обмежений унаслідок відсутності відповідної сфери зайнятості. Засобом вирішення цієї проблеми є трудова міграція. Сучасна міграція трудового населення є віддзеркаленням складних трансформаційних процесів в Україні, ускладнених масштабною економічною кризою.

Трудова міграція — глобальне світове явище, що відображається як на країнах-донорах, так і на країнах-реципієнтах. Демографічна ситуація в Україні як в країні-донорі значно гірше, ніж в інших країнах з високою міграційною активністю населення. По-перше, частина трудових мігрантів з України в процентному відношенні до кількості населення найбільша в порівнянні з іншими країнами. По-друге, в Україні неухильно скорочується чисельність населення із-за різкого зниження народжуваності і зростання смертності. Що утворився в нашому суспільстві демографічний вакуум заповнюють іммігранти з третіх країн із стабільним природним приростом населення, які є традиційними постачальниками робочої сили в світі. Проте, вони є носіями інших звичаїв і культурних традицій, іншого менталітету, що може деформувати традиційну українську культуру, сприяти криміналізації і нестабільності в цілому.

Проблема трудової міграції, поза сумнівом, викликає підвищений інтерес як з боку наукової, так і широкій громадськості. На сьогодні відсутній чітка статистика міграційних потоків, дані представляються різними джерелами часто суперечливі. Відомості про трудову міграцію уривчасті і не відображають реальних масштабів цього явища.

Проблематиці міграції і трудової міграції зокрема, присвячений достатньо широкий спектр наукових досліджень. Українська соціологічна думка активно розвивається в цьому напрямі. Можна виділити помітний внесок у її розвиток, зокрема питань історії, мотивації, регулювання міграційної поведінки таких учених як Є.А. Малиновська, О.У. Хомра, О.В. Позняк, І.М. Прибиткова та ін. Трудову міграцію необхідно розглядати як комплексну проблему, що має історичні і соціокультурні підстави. Мета даного дослідження полягає у аналізі закономірностей і тенденцій трудової міграції українців як виду їх професійної самоактуалізації.

Українська міграція викликана не одним чинником, а цілим комплексом причин. У різні історичні періоди вона була викликана війнами, голодом, розчаруванням, переслідуванням властей, стихійним лихами, міжнародними, міжетнічними конфліктами, які примусили людей йти з рідного місця, кидати нажите і шукати притулку у чужих краях. На сьогодні основною причиною виїзду за кордон 6 з 10 мігрантів назвали низький рівень оплати за відповідну роботу в Україні. Згідно з результатами дослідження, кількість громадян, які впродовж останніх трьох з половиною років, хоч би один раз виїжджали за кордон з метою працевлаштування, склали майже 1,5 млн. або 5,1 % населення працездатного віку. [7]

Бажання виїхати за кордон працювати висловило 45% працездатного населення України. Ці цифри з великою вірогідністю збільшуються у міру наростання економічної кризи 2008-2009 років. [3]

Масштаби міграції, її особливості і напрям рухів обумовлені конкретними соціально-економічними, політичними, ідеологічними і релігійними причинами. Масова міграція населення в 19 сторіччі з України до Америки, Канаду, Аргентину, Бразилію, Австралію, країни Європи зрадила економічну і політичну географію і в країнах реципієнтах і в Україні.

Приймаючою стороною цієї міграційної хвилі виступили в США штат Пенсільванія, в Бразилії штат Парана. На сьогодні українська діаспора в США складає близько 0,8 мільйонів чоловік. У м. Пітсбургу проживає близько 600 тисяч українців. У Бразилії проживає до півмільйона нащадків українських мігрантів, переважно на півдні, в штаті Парана. Вони добре адаптувалися до нових умов життя далеко від історичної батьківщини.

На сьогодні пріоритетні напрями трудової міграції українців відображають їх прагнення знайти більш високооплачувану роботу в країнах із спорідненою ментальністю і релігією. Дані соціологічних досліджень, що проводяться в 2008 р. Фондом «Open Ukraine» показали, що біля половини (48,4%) від загальної кількості працівників знаходилася в Російській Федерації, і майже стільки ж – в країнах Європейського Союзу, переважно в Італії (13,4 %), Чехії (12,8%), Польщі (7,4%), Іспанії (3,9%) і Португалії (3 %). [7]

Інтенсивна міграція працездатного населення мала місце при входженні країни в різні державні утворення. Надмірне скупчення населення, відсутність вільних земель, їх мала продуктивність і різні форми соціального і національного пригноблення змусили найбільш збіднілу частину населення виїжджати на заробітки в інші країни. Більшість тих, що виїжджали складала малоземельні селяни, розорені ремісники, лісоруби. При тих, що існують тоді (і зараз теж) умовах виробництва, не стільки народонаселення тяжіє над продуктивними силами, а останні тиснуть на народонаселення, породжує його міграцію.

Перша хвиля міграції почалася в 1870 р. Саме тоді декілька десятків українців виїхали на заробітки у вугільні шахти штату Пенсільванія в США. Економічна криза, яка виникла в 1873 р., різко збільшила потік трудових мігрантів, і вже в 1877 р. почався масовий виїзд українців в США. До початку Першої світової війни потік мігрантів з України в США з метою накопичення грошей на покупку землі на батьківщині постійно наростав. На заробітки виїжджали розділи сімейств або юнаки, що не встигли обзавестися власною сім'єю. У 1899-1913 р. з України виїхало приблизно 120 тисяч чоловік, число ж українців, які виїхали в період з 1870 по 1920 року складало 420 тисяч чоловік. Бідність і неписьменність дозволяли їм працевлаштуватися тільки на важку роботу. Шахти були єдиним місцем роботи для більшості мігрантів. Навіть у 1905 році в США 63% всіх українських мігрантів були безграмотними. [1]

Основним засобом адаптації до нової культури було будівництво православних церков, що ставали стрижнем емігрантського життя, емігрантського побуту, сприяло підтримці людської гідності і етичного самопочуття переселенців. Церкви повсюдно стали хранителями багатьох історичних реліквій і культурних традицій до наших днів.

Друга хвиля охоплює міжвійськовий період. Починаючи з 20-х років виїзд поновився і існував з тією або іншою інтенсивністю до початку Другої Світової Війни. Американські новозосваювальні землі мали потребу в значній кількості робочих рук. Конкуренція, яка виникала між прибулими мігрантами і осілими поселенцями, ставала основою економічного зростання США.

Економічна криза 1932-34 років підсилив тенденцію до виїзду на заробітки з України. У 1939 році більше 8 тисяч українських сезонних робочих працювало в поміщицьких господарствах в Угорщині. Міграція до Франції представляла не менш значущий напрям в 20-30 років ХХ сторіччя, і також мала стихійний характер. З України до Франції у той час виїхало і залишилося там близько трьох тисяч чоловік.[4]

Третя хвиля міграції почалася з кінця Другої світової війни і продовжувалася аж до 1985 року. Переважно це були сезонні виїзди на роботу до Росії, Казахстан, інші республіки СРСР. Велика кількість українців із західних і центральних областей була відправлена до східної її частини: на Донбас для розробки донбасівського вугільного басейну. Виїзд в інші країни світу був зупинений достатньо могутнім бар'єром - межами СРСР. Цікавим фактом є те, що на заробітки почали виїжджати і жінки, а в деяких випадках і молодь до 16 років. На відміну від перших хвиль, відносно мала кількість

мігрантів залишалася постійно проживати в місцях часових заробітків. Це дозволило значній кількості українців, особливо з бідних гірських сіл і районів, значно поліпшити свій матеріальний добробут.[5]

Четверта хвиля почалася в кінці 1980-х років і тривала до початку світової економічної кризи 2008 року. У цей період Україна зробила важливі кроки по шляху формування свого економічного простору, ринку робочої сили, законодавчо-правової бази, регулюючої трудові відносини. Проте, ці нововведення дуже слабо захищають українського працівника за кордоном і не формують в Україні його трудовий стаж. Більшість мігрантів як і раніше працюють в Росії, Чехії, Польщі, Угорщині, Словаччині. Також важливими напрямками трудових потоків є Німеччина, США, Туреччина, Греція, Бельгія, Італія. Велика частина трудових мігрантів не має легального статусу і дозволу на роботу за кордоном. Виїзд також здійснюється нелегальними шляхами: або скориставшись приватним запрошенням без права на роботу, або по туристичних візах.

П'ята хвиля трудової міграції формується в даний час і зв'язана вона з геополітичними змінами, перш за все із-за введення Шенгенських віз. Це частково обмежило і навіть понизило кількість мігрантів в країні Євросоюзу. Введення віз обмежило контакти українців із західним світом, і навпаки - більше направило їх у бік Росії.[6]

Серед політиків, учених і представників ЗМІ відносно масштабів новітньої трудової міграції ніколи не існувало навіть умовної односторонності. Впродовж другої половини 1990-х — почала 2000-х років мовилося об два, п'яти, семи мільйонах українців, що постійно працюють за кордоном. Найбільш поширеною виявилася цифра 7 млн., названа уповноваженим ВР України з прав людини. Наприклад, автори детального дослідження про трудову міграцію з Тернопільської області оцінивши масштаби трудової міграції з цього регіону, затверджують: навіть якщо припустити, що співвідношення кількості тих, що виїхали на заробітки і загальної кількості населення працездатного віку на Тернопільщині відповідає середньостатистичному показнику для всієї України (а насправді воно вище), то в результаті ми все одно налічимо не більше двох мільйонів українців, що працюють за кордоном. [2]

Слід враховувати, що в країнах, куди прибувають українські трудові мігранти, також існує статистика (хоч і не дуже точна), що стосується загальної чисельності іммігрантів і нелегально працевлаштованих на ринку праці. Часто ці цифри набагато скромніше звані в українських ЗМІ. Проте викликають здивування ті спекуляції, які ведуться на цю тему серед українських політиків. Суперечки політиків про кількість вимушених біженців тих, що не знайшли застосування своїм силам і умінням в Україні, викликають лише подив учених.

Таким чином, вивчення хвиль трудової міграції і аналіз сучасних її тенденцій в Україні, дозволяє зробити висновок про те, що міграційні потоки з України наростатимуть. На це указує факт повної політичної плутанини і відсутність більш менш виразних перспектив соціального і економічного розвитку. В умовах гострої світової економічної кризи трудова міграція набуває особливої ролі в зниженні соціально напруженості, активізує населення до пошуку нових форм реалізації свого трудового потенціалу. На це указує той факт, що традиційно міцно прив'язані до власної землі українці стають мобільнішими і креативнішими. Трудова міграція не може і не повинна стати нормою життя суспільства і найдоступнішим засобом професійної самоактуалізації. Маніпуляції із статистикою насправді лише підтверджують масштаб і значущість цієї проблеми для сучасного українського суспільства.

Література:

1)Зовнішня трудова міграція населення України під ред. Е.М.Либанової, О.В. Поздняка.- Київ: РВПС України НАН України, 2002. – 206с.

2) Всеукраїнська агенція з питання трудової міграції

3) Кізілов А.І., Миколаєвський В.Н., Петрова Я.В. Особливості міграційних процесів в українському пограниччі \ Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць в 2-х т. Т.2.-Харков: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, 2006.-514 с.

4) Міграція і прикордонний режим: Беларусь, Молдова, Росія і Україна: Зб. науков. праць/ під заг. ред. С.І. Пірожкова. – К.: НІПМБ, 2002. – 176с.

5) А.В.Толстокорова. Глобалізація соціальної політики, №1 том 3, 2005

6) А.В. Толстокорова «Економічна нерівність, соціальна виключність і трудова міграція» доступна на www.unian.net

7) www.ukrrudprom.ua/news/Found_open_Ukraine

В статье анализируются исторические аспекты трудовой миграции украинцев, выявляются ее мотивы, направления и закономерности в различные периоды. Профессиональная самоактуализация требует активности личности при реализации своих потенциалов. Поиск этих возможностей в Украине ограничен вследствие отсутствия подходящей сферы занятости. Способом разрешения этой проблемы является трудовая миграция. Современная миграция трудового населения является отражением сложных трансформационных процессов в Украине, усложненных масштабным экономическим кризисом.

The historical aspects of labor migration of Ukrainians are analyzed in the article, its reasons, directions and conformities to the law, come to light in different periods. Professional selfactualization requires activity of personality during realization of the potentials. The search of these possibilities in Ukraine is limited because of absence of suitable sphere of employment. Labor migration is the method of permission of this problem. Modern migration of labor population is the reflection of the difficult transformations processes in Ukraine, complicated by a scale economic crisis.